

Területi Statisztika

Közzététel: 2020. május12.

A tanulmány címe:

A Kárpát-medencei külhoni magyarság főbb helyi önkormányzati és településszerkezeti jellemzői

Szerzők:

Péti Márton – Nagy Szabolcs – Szabó Balázs

<https://doi.org/10.15196/TS600301>

Az alábbi feltételek érvényesek minden, a Központi Statisztikai Hivatal (a továbbiakban: KSH) Területi Statisztika c. folyóiratában (a továbbiakban: Folyóirat) megjelenő tanulmányra. Felhasználó a tanulmány, vagy annak részei felhasználásával egyidejűleg tudomásul veszi a jelen dokumentumban foglalt felhasználási feltételeket, és azokat magára nézve kötelezőnek fogadja el. Tudomásul veszi, hogy a jelen feltételek megszegéséből eredő valamennyi kárért felelősséggel tartozik.

- 1) A jogszabályi tartalom kivételével a tanulmányok a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) szerint szerzői műnek minősülnek. A szerzői jog jogosultja a KSH.
- 2) A KSH földrajzi és időbeli korlátozás nélküli, nem kizárólagos, nem átadható, térítésmentes felhasználási jogot biztosít a Felhasználó részére a tanulmány vonatkozásában.
- 3) A felhasználási jog keretében a Felhasználó jogosult a tanulmány:
 - a) oktatási és kutatási célú felhasználására (nyilvánosságra hozatalára és továbbítására a 4. pontban foglalt kivétellel) a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - b) tartalmáról összefoglaló készítésére az írott és az elektronikus médiában a Folyóirat és a szerző(k) feltüntetésével;
 - c) részletének idézésére – az átvevő mű jellege és célja által indokolt terjedelemben és az eredetihez híven – a forrás, valamint az ott megjelölt szerző(k) megnevezésével.
- 4) A Felhasználó nem jogosult a tanulmány továbbértékesítésére, haszonszerzési célú felhasználására. Ez a korlátozás nem érinti a tanulmány felhasználásával előállított, de az Sztj. szerint önálló szerzői műnek minősülő mű ilyen célú felhasználását.
- 5) A tanulmány átdolgozása, újra publikálása tilos.
- 6) A 3. a)–c.) pontban foglaltak alapján a Folyóiratot és a szerző(ke)t az alábbiak szerint kell feltüntetni:

„Forrás: Területi Statisztika c. folyóirat 60. évfolyam 3. számában megjelent, Péti Márton, Nagy Szabolcs és Szabó Balázs által írt, A Kárpát-medencei külhoni magyarság főbb helyi önkormányzati és településszerkezeti jellemzői c. tanulmány”

- 7) A Folyóiratban megjelenő tanulmányok kutatói véleményeket tükröznek, amelyek nem esnek szükségképpen egybe a KSH, vagy a szerzők által képviselt intézmények hivatalos álláspontjával.

A Kárpát-medencei külhoni magyarság főbb helyi önkormányzati és településszerkezeti jellemzői

Local self-government and settlement structure of Hungarian communities in the Carpathian Basin

Péti, Márton

Nemzetstratégiai Kutatóintézet,
Budapesti Corvinus Egyetem
E-mail: marton.peti@nski.gov.hu

Nagy, Szabolcs

Nemzetstratégiai Kutatóintézet,
Budapesti Corvinus Egyetem
E-mail: szabolcs.nagy@nski.gov.hu

Szabó, Balázs

Nemzetstratégiai Kutatóintézet,
Pécsi Tudományegyetem
E-mail: balazs.szabo@nski.gov.hu

Kulcsszavak:

településszerkezet,
Kárpát-medence,
kisebbség,
nemzetrészt,
önkormányzat

Keywords:

settlement structure,
Carpathian Basin,
minority,
subnation,
local government

Jelen tanulmány a külhoni magyarok által többségében lakott településterületet vizsgálja, feltárja e terület településeinek népességszámát, a helyi önkormányzatiság viszonyait, a településszerkezetet, a város-vidék megoszlást, összehasonlítva az egyes nemzetrészeket. Újszerű megközelítésben, adatbázis építésére törekedve, a teljes Kárpát-medencére kiterjedően veszi számba e tényezőket. E települési szintű adatok teljes körű Kárpát-medencei vizsgálata összetett műveleteket igényelt a nyolc ország statisztikai hivatalából beszerezhető legfrissebb adatokra támaszkodva. Az adatok összesítése alapján kimutatható, hogy a többségében magyar Kárpát-medencei településterület az anyaországgal összevetésben nagyon erősen vidékies karakterű.

The present study comparatively examines, with a novel, database-building, Carpathian basin-wide approach, how local population, local government, settlement structure and urban-rural distribution characteristics change in Hungarian-majority areas outside Hungary. Latest statistics from eight countries were used to this comprehensive Carpathian basin-wide analysis of settlement data. Our data comparison shows that the Hungarian-majority settlement areas in the neighbouring countries are very strongly rural compared to the 'mother country'.

Beküldve: 2019. július 8.

Elfogadva: 2020. március 4.

Bevezetés

A magyar településekkel foglalkozó tudományos vagy szakpolitikai munkák során érdemes kitekinteni a Kárpát-medencei magyar településterületre is. Még napjainkban is jelentős azoknak a külhoni településeknek a száma, ahol magyarok élnek és többséget alkotnak. Míg a magyar lakosságú településeknek csak 55%-a van Magyarországon, a többit a határon túl kell keresnünk (a magyar lakosságú települések definícióját lásd később), addig a magyar többségű települések 29%-a külhonban található. A települések közül természetesen különösen számottevő a Magyarország határain túl fekvő magyar többségű vagy jelentős magyar lakosságú falvak aránya, mind a falusi népességet, mind a közigazgatási területet tekintve (Péti et al. 2018). Megfigyelhető az is, hogy a külhoni magyar többségű települések száma mérsékeltebb ütemben csökkent az elmúlt 90 évben, mint a magyar népességé. Különösen így van ez a nagyobb kiterjedésű tömbökhöz tartozó települések esetében (Péti–Szabó 2015; Erdélyben a 2000-es években Kiss–Barna 2012). A magyar többségű külhoni települések pedig figyelemre méltó önkormányzati, településfejlesztési, urbanisztikai szakpolitikai helyzetben vannak napjainkban, amikor a környező államokban már demokratikusan választott helyi önkormányzati rendszerek működnek. Így az ottani magyar közösségeknek lehetőségük van arra, hogy dominálják a helyi politikai és szakpolitikai törekvéseket. A települések vizsgálatán keresztül azonosítani lehet a külhoni magyarság társadalomszerkezetének egyes sajátosságait. Például a kisebbségi lét olyan kulcsparamétereit, hogy mely településtípusban él a szórványpopuláció (azon közösség, ahol a magyarság nem alkot többséget), és hol tudott inkább megmaradni többségben a magyarság.

E kutatás ezért elsősorban azokra a kérdésekre keres teljes körű, kiterjedt adatbázisokon végzett rendszerszerű elemzéseken alapuló választ, hogy milyen nagyságú és jellegű településekben él a külhoni magyarság, valamint az egyes külhoni magyar nemzetrészek településterületi viszonyai egymással és Magyarországgal összehasonlítva milyen főbb jellegzetességeket mutatnak. A kisebbségi magyar közösségek potenciális helyi döntéshozatali kompetenciájának felmérése szempontjából pedig szintén fontos, hogy minél teljesebb képet alkossunk a magyar népesség arányáról a helyi és olykor a területi önkormányzatokban. A helyi önkormányzatok a legtöbb külhoni nemzetrészen, így a legtöbb szomszédos országban nem esnek egybe az egyes településekkel, ezért külön vizsgálatokat igényelnek. (A nemzetrészt kifejezés magyarországi nemzetpolitikai terminológia, a szomszédos országokban a Kárpát-medencén belül található történelmi magyar településterületeket jelöli: Ausztria: Órvidék; Szlovákia: Felvidék; Ukrajna: Kárpátalja; Románia: Erdély; Szerbia: Vajdaság; Horvátország: Drávaszög, Szlavóniai és Szerémség vagy: Dél-Baranya–Szlavónia; Szlovénia: Muravidék.)

A kutatás módszertani kihívásai

A külhoni magyar közösségek településeinek és helyi önkormányzatainak számbavételéről kevés a teljesség igényével kezdeményezett és több nemzetrészt kiterjedő számszerű vizsgálat. Leginkább a Kárpát-medence településeinek nemzetiségi összetételével kapcsolatos térképi kimutatások emelhetők ki ezek sorából (Kocsis–Tátrai 2015). Jelentős erőforrásokat igényel ugyanis a különböző országokból származó, az elemzések számára felkészített és egységesített adatok előállítása, valamint – nyilvánosan hozzáférhető adatok hiányában – az adatbeszerzés (a Kárpát-medence népszámlálásiadat-ellátottságáról lásd az 1. táblázatot).

A bemutatott adatok elsősorban az elérhető népszámlálási adatbázisokra támaszkodnak, különösen az etnikai adatokra. E tanulmány szóhasználatában a magyar népszámlálások 'nemzetiségi' fogalmát egyaránt jelölheti az 'etnikai' és a 'nemzetiségi' kifejezés. E kifejezések szinonimaként történő használata – bár bizonyos megközelítésben nem pontos – jelen kontextusban elfogadható, tekintettel arra, hogy a környező országok népszámlálásainak terminológiáiban a fogalom mindkét megjelölése előfordul.

A beszerzett adatok felhasználhatóságát és összevethetőségét azonban több tényező is nehezítette. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy a legtöbb ország esetében nem érhető el a lakosság etnikai összetételét jellemző adatok települési szinten, csak a több település együtteséből képzett ún. községi szintű adatok nyilvánosak. Sokszor még a hivatalos adatigénylések esetében is elzárkóznak a statisztikai hivatalok a települési szintű területi bontású adatok kiadásától. További gondot okoz, hogy az egyes országokban mást és mást jelent a helyi önkormányzati szint (lásd erről később bővebben).

Az említett problémák ellenére mind a négy nagyobb külhoni nemzetrésztől (Erdély, Felvidék, Kárpátalja, Délvidék) sikerült települési adatokat begyűjteni. Általános tapasztalat volt, hogy az adatbeszerzéshez még akkor is érdemes volt a helyi statisztikai hivatalok adatköreit jól ismerő szakembereket bevonni, ha amúgy mind egyik környező országnak már van angolul is elérhető nyilvános adatközlése. Romániában a 2011. évi nem nyilvános települési szintű etnikai népességadatok igénylése nem egyértelműen szabályozott: egyes romániai megyei statisztikai hivatalok térítésmentesen rendelkezésre bocsátották ezt az adatkört, mások térítés ellenében, megint mások egyáltalán nem. Ezért ebben a nemzetrésztben a területi statisztikai adatgyűjtés legalacsonyabb szintjéről, azaz a településekről csak Erdély északi megyéiből (a továbbiakban egyszerűsítve: Észak-Erdély) lehetett etnikai adatokat beszerezni. Bár szerencsésen e megyék között vannak azok, amelyek az erdélyi magyar településterület döntő hányadát lefedik: Bihar, Hargita, Kolozs, Kovászna, Maros, Szatmár, Szilágy, és ezekhez társul még Brassó, Fehér, Beszterce-Naszód. Erdély déli megyéiből és Máramarosból (a továbbiakban egyszerűsítve: Dél-Erdély és Máramaros) azonban csak ún. községi szinten álltak rendelkezésre etnikai adatok 2011-ben,

mindez Arad, Temes, Hunyad, Krassó-Szörény, Szeben és Máramaros megyéket jelenti. 2002-ről egyébként még e hat adathiányos megyéből is van nyilvánosan elérhető települési szintű etnikai adat, ezért e megyék esetében e korábbi adatokkal dolgoztunk. (Dél-Erdély és Máramaros adatainak 2011. évi hiánya nem torzítja érdemben a tanulmány elemzéseit, mert e hat megyében az erdélyi magyarság mindössze 11%-a él, és a magyar többségű települések 5%-a található bennük.)

Szintén nehezíti az adatok összevethetőségét, hogy a népszámlálások az egyes országokban eltérő időközönként és módszerrel mérik az etnikai adatokat (1. táblázat). **Szlovénia** esetében csak a 2002. évi népszámlálási adatok állnak rendelkezésre, mivel a legutóbbi, 2011. évi népszámláláson a regiszteralapú módszerrel már nem gyűjtöttek nemzetiségi adatot (Kapitány 2015). A 2002. évi etnikai adatok azonban csak a több település adatait együttesen közlő ún. községi szinten érhető el nyilvánosan, települési szinten nem.

Még nagyobb nehézségek merültek fel **Őrvidékkel** kapcsolatban, így e nemzet-részt végül ki is hagytuk az elemzésekből. Ausztriában ugyanis sem 2002-ben, sem 2011-ben nem volt etnikai vagy anyanyelvi adatfelvétel és települési szintű közzététel. Egyedül a 2002-ben gyűjtött beszélt nyelv tudósíthatna az ott élő magyarságról, de települési szinten ez sem elérhető (Kapitány 2013).

Ukrajnában, így **Kárpátalján** is, 2011-ben elmaradt a népszámlálás. A legutóbbi, 2001. évi népszámlálás nyilvánosan elérhető adatkörei közül csak az anyanyelvi adat tájékoztat közvetett módon az etnikai hovatartozásról, ugyanis az etnikai hovatartozás adata nem érhető el nyilvánosan. Egy tudományos kutatás keretében felmérték és lehetőség szerint pótolták a kárpátaljai magyarság adatait, amelynek eredményeiről részleges települési adatokat is közöltek (Tátrai et al. 2018a, 2018b). Az említett felmérésben alkalmazott módszertan azonban nem tette lehetővé az eredmények jelen tanulmányban való felhasználását.

A 2011. évi **magyarországi** népszámlálásból származó etnikai adatok esetében ki kell emelni, hogy jelen cikkünkben magyarnak számítottuk mindazokat, akik nem vallották magukat más etnikumúnak. Erre azért volt szükség, mert jelentős arányú volt a válaszmegtagadás, így magyar nemzetiségűnek csak a teljes lakosság körülbelül 85%-a vallotta magát, ami a tényleges aránynál körülbelül 10%-kal alacsonyabb (Kapitány 2013), és jelentősen torzította volna az elemzéseket.

A magyar lakosságú (vagy magyarlakta) települések adatainak elemzése során azoknak a településeknek az adatait használtuk fel, amelyeken az etnikai (, illetve Ukrajna esetében anyanyelvi) adatok alapján legalább tíz fő magyar lakos él, illetve azon településeket, amelyek összlakossága ugyan nem éri el a tíz főt, de van magyar lakosuk. E cikkben magyar többségű településként jelennek meg mind az abszolút (>50%-os magyar nemzetiségű lakosság), mind a ritkább relatív magyar többségű települések (több magyar nemzetiségű lakos, mint bármely más nemzetiséghez tartozó).

1. táblázat

A tanulmányban felhasznált nemzetrészek forrásai

Sources of census data used in the study

Nemzettség (ország)	A nyilvánosan elérhető	A kutatás során elért vagy beszerzett	A legfrissebb elérhető és a kutatás során használt népszámlálási adatok forrása a települések lakosságáról és etnikai összetételéről
	legalacsonyabb területi szintű etnikai bontású lakosságadat		
Felvidék (Szlovákia)	település	település	Nyilvánosan elérhető 2011. évi népszámlálási adatbázis a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatalának oldaláról.
Kárpátalja (Ukrajna)	település (2001) (anyanyelvi adat, nem etnikai)	település (2001) (anyanyelvi adat, nem etnikai)	Az Ukrán Statisztikai Hivatal nyilvánosan közölt anyanyelvre vonatkozó 2001. évi népszámlálási adatai.
Észak-Erdély: Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Fehér, Hargita, Kolozs, Kovászna, Maros, Szatmár és Szilágy megyék (Románia)	község ^{a)} (2011) település (2002)	település (2011)	A román megyei statisztikai hivataloktól beszerzett 2011. évi népszámlálási adatok települési szinten. A Román Statisztikai Hivatal nyilvánosan közölt 2011. évi népszámlálási adatai községi szinten.
Dél-Erdély és Máramaros: Arad, Temes, Hunyad, Krassó-Szörény, Máramaros és Szeben megyék (Románia)	község (2011) település (2002)	település (2002)	A Román Statisztikai Hivatal nyilvánosan közölt népszámlálási adatai: 2011. évi: községi szinten, 2002. évi: települési szinten.
Vajdaság (Szerbia)	község (2011)	település (2011)	A Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatalától beszerzett 2011. évi népszámlálási adatok települési szinten.
Dél-Baranya – Szlavónia (Horvátország)	község (2011)	település (2011)	A Horvát Statisztikai Hivaltól beszerzett 2011. évi népszámlálási adatok települési szinten.
Muravidék (Szlovénia)	község (2002)	község (2002) (egyes kimutatókban település Kocsis et al. (2006) nyomán)	A Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatalának nyilvánosan közölt 2002. évi népszámlálási adatai községi szinten (2011-ben nem volt etnikai vagy anyanyelvi adatfelvétel; Kapitány 2013).
Órvidék (Ausztria)	nincs adat (2001, 2011)	nem elemzett	Az Osztrák Szövetségi Statisztikai Hivatal nyilvános adatközlésében nincs települési vagy községi szint, népszámlálási adatfelvételében sem 2002-ben, sem 2011-ben nem szerepelt a magyar etnikumhoz való tartozás vagy az anyanyelv. 2002-ben a beszélt nyelvet rögzítették és tették közzé tartományi szinten (Kapitány 2013).

a) Több település együttese.

Jelen tanulmány módszertani célja, hogy a lehető legnagyobb felbontású területi vizsgálatokat mutasson be, így lehetőleg települési szintű elemzéseket végezzen. Ezért a statisztikai adatgyűjtés és adatközlés legalacsonyabb elérhető területi szintjén található területegységek adatait elemeztük. A vizsgálatok tárgyát képezte ugyanakkor a helyi és esetenként a területi önkormányzatok etnikai összetétele is (amely még a helyi önkormányzatok esetében is rendszerint a települési szintnél magasabb szintet jelent, minderről lásd később). A helyi és területi önkormányzatok etnikai összetétele megmutathatja azt, hogy az ottani magyar közösségnek potenciálisan van-e lehetősége az ott zajló helyi és területi szintű döntéshozatali folyamatokat dominálni. A helyi és területi önkormányzatok között magyar többségű önkormányzatnak tekintjük tanulmányunkban azokat, amelyek népességében a magyarság többséget alkot.

Tovább nehezíti a Kárpát-medence magyarlakta településeinek áttekintését és összehasonlítását, hogy nemcsak a helyi önkormányzati szintek, de a településkategóriák szerinti besorolások is különböznek egymástól. Míg Magyarországon, a Felvidéken, Erdélyben, valamint Dél-Baranya–Szlavóniában is egyértelmű a falvak és városok besorolása, addig Kárpátalján és a Vajdaságban létezik átmeneti kategória is, a városi jellegű település, amely megnehezíti e két fő településtípus összevethetőségét. Kárpátalján a városi típusú települések azok, amelyek nem felelnek meg a városi feltételeknek, azonban a falvaknál bizonyos szempontból városiasabbak. Besorolásukkor a népességszámuk mellett figyelembe veszik foglalkoztatási szerkezetüket, fizikai infrastruktúrájukat, valamint az oktatási szerepkörüket is (Molnár 2013). Hasonló alapon jelölik ki a városi típusú településeket a Vajdaságban is, amelyeknek bár nincs városi rangjuk és a népességszámuk is kisebb, de foglalkoztatási szerkezetük városias jellegű. Fontos azonban, hogy e települések csak helyi központként funkcionálnak, nincs a városokhoz hasonló ellátórendszerük, valamint összetett szerepkörük (Tosic–Nevenic 2010). Jelen tanulmány elemzései mindkét nemzetrészben a városok közé sorolják a városi típusú településeket is, mivel a városi kategória nemcsak népességszám függvénye, hanem egyfajta városiasságot is jelez, bár fontos megjegyezni, hogy egyes városok (és városi típusú települések) között jelentős eltérések lehetnek városiasságukat tekintve.

A szomszédos országok helyi önkormányzatiságának térstruktúrái

A következőkben felvázoljuk a környező országok helyi önkormányzati rendszereit, amelyek nagyon változatosak a Kárpát-medencében, esetenként kitekintünk a területi önkormányzatokra is. A területi önkormányzatok csak ott jelentenek érdekesebb színfoltot a későbbi elemzésekben, ahol e szinten is vannak magyar többségű területegységek, hiszen ott a magyar közösség potenciálisan dominálni képes a döntéshozatalt.

Szlovákiában a rendszerváltást követően többször is megreformálták az önkormányzati rendszert, de ennek során leginkább csak a középszinten voltak jelentős változások (Lelkes 2008). A helyi szintet Szlovákia önkormányzati rendszerében a települési önkormányzatok jelentik, amelyek sűrűsége nagyon hasonló a magyarországi helyi (települési) önkormányzatokéhoz (Pregi 2018). A helyi szint feletti területi önkormányzatok területegységeit úgy alakították ki, hogy bennük a magyarság aránya mindenhol messze elmarad az 50%-tól. A 2011. évi szlovákiai népszámlálás során az összesen nyolc kerület (kraj) közül a legmagasabb arányt (mindössze 24%-ot) Nyitra kerületben mérték. Ennek következtében a magyar közösség potenciálisan legfeljebb középszinten befolyásolhatja a politikaformálást – és azt is csak leginkább egyes eseti politikai megállapodásoknak, sajátos választási helyzeteknek köszönhetően –, a közép-szintű döntések dominálására már nincs esélye.

Ukrajnában helyi szinten közel 11 ezer tanács látja el az önkormányzati feladatokat, amelyek között egyaránt vannak egy, illetve több települést magukba foglaló városi és községi tanácsok (Dancs 2009). Ukrajnában tehát ugyan nem feltétlen van minden egyes településnek saját önkormányzata (tanácsa), de a helyi szintű önkormányzatiság területi egységeinek sűrűsége nagy, hasonlatos a magyarországihoz és a szlovákiaihoz. Az ország területi önkormányzati szintjeit megyék (oblaszty) és járások (rajon) alkotják. Ukrajnában a területi önkormányzatok alsó szintjét képező összesen 488 rajon (járás) között találunk magyar többségűt is, így esetükben elemzésünk erre a szintre is kiterjed. (A magyar többségű Beregszászi járás [80%] és Beregszász városa [55%] a 2001. évi népszámlálási adatok alapján a kárpátaljai magyarság 27, illetve 9%-át tömöríti.) Az ország területe továbbá még 24 oblasztyra (megye) tagozódik, amelyek közül egyik maga Kárpátalja (Zakarpatska), de a magyarság aránya még itt is csekély (mintegy 13% 2001. évi népszámlálási adatok alapján). Továbbá van még két, az oblasztyokkal azonos jogállású város, Kijev és Szevasztopol (Probáld–Szabó 2014), valamint a jelenleg nemzetközi viták tárgyát képező Krími Autonóm Köztársaság. Jelenleg Ukrajnában önkormányzati és közigazgatási reform zajlik, amely az eredeti tervekhez képest elhúzódik. Tanulmányunkban ezért a reform előtti helyzetet elemezzük. A reform végrehajtásának előrehaladása területenként, sőt még Kárpátalján belül is eltérő. A reform nyomán jelentősen átalakul majd Ukrajna önkormányzatisága is, és a környező országok többségéhez hasonlóan elmozdul a több település együttesét jelentő községi szintű helyi önkormányzatiság felé, azaz kevesebb önkormányzat lesz, egy-egy település a jelenleginél kisebb eséllyel fog önálló önkormányzatot képezni. A reformot követően a helyi önkormányzatiság alapegységeit a hromadák képezik, amelyek települések egyesülésével jönnek létre (NPKI 2015).

Romániában az eddig ismertektől némileg eltér a helyi önkormányzati szint meghatározása, mert települési szinten nincs önkormányzatiság. A helyi önkormányzati szintet nem egyes települések, hanem az ún. községek (comune) képviselik, amelyek több települést foglalnak magukba. (Általában kisebbek a szlovákiai vagy a

magyarországi járásoknál.) A jellemzően aprófalvas területeken 5–10 település alkot egy községet, ahol a községközpont települést leszámítva a települések általában intézményhiányosak (Kiss 2013). Romániában a területi önkormányzatokat a megyék (judete) képviselik (Benedek et al. 2018). Az összesen 41 romániai (plusz a főváros) és 16 erdélyi megye közül 2 megye lakosságát (Hargita és Kovászna megye) jelentős többségben magyarok alkotják (a 2011. évi népszámlálás adatai alapján is).

Szerbiában a helyi szintű önkormányzás alapegységei szintén nem az egyes települések, hanem a rendszerint számos települést magába foglaló községek. Méretük a román községekéknél nagyobb, inkább a magyarországi járásokhoz hasonlít (Tóth 2012). A községi önkormányzatok egyedi döntéseikkel létrehozhatnak a bennük található településeken kvázi részönkormányzatokat (helyi közösségek), és oda kompetenciákat adhatnak át. Hogy melyik község él és hogyan ezzel a lehetőséggel, az időben is nagyon változó, aminek nincs egységes nyilvántartása és közlése, az elemzések így erre nem terjedhetek ki. A közigazgatásban és a területi statisztikai adatgyűjtés során a területi középszinten lehatárolt, a magyarországi megyékhez hasonló méretű körzetek (upravni okrug) nem rendelkeznek önkormányzati funkcióval (közülük kettő ugyanakkor relatív magyar többségű: Észak-Bánáti körzet [47%], Észak-Bácskai körzet [41%] a 2011. évi népszámlálás adatai alapján). Szerbia sajátos területi önkormányzati középszintje a Vajdasági Autonóm Tartomány¹. E területen belül a magyarság aránya csekély (13%), de e tartomány alkotmánya döntéshozatali kompetenciákat biztosít a vajdasági nemzetiségi közösségeknek. (Utóbbi garanciák országos szinten is léteznek, de ezeknek a nemzeti kisebbségi autonómiáknak nincs területisége, a kisebbségi önkormányzatiság részei.)

A magyarországinál koncentráltabb a **horvátországi** helyi önkormányzati rendszer is. A helyi önkormányzati szintet (a 2011. évi népszámlálás során) 127 város és 429 község adta, melyek 6756 települést foglaltak magukba (Rác 2014, 2016). A községek természeti, gazdasági és társadalmi jellemzőik alapján összetartozó településekből állnak, és a lakosaikat közös érdekek vezérlik. A városi helyi önkormányzatok – a községekhez hasonlóan – több települést is magukba foglalhatnak, azonban a városi önkormányzati egység további feltétele az urbánus jelleg, valamint a 10 ezer főnél nagyobb lélekszám (Lauc 2013). Középszinten megyei önkormányzatok (županija) működnek, e területegységekben a magyarság aránya csekély (a legtöbb Eszék-Baranya megyében [2,7%]).

Szlovénia önkormányzati rendszere egyszintű, a központi kormányzati szint alatt a községi önkormányzatok működnek. Ez a magyarországinál szintén koncentráltabb viszonyokat jelez, a községek itt is több települést foglalnak magukba. Törvényi meghatározás szerint legalább 5000 fős lakosság esetén létesülhet önkormányzat, azonban már a törvény is említi 2000 fő feletti kivételeket, de a statisztika szerint számos 2000 főnél kisebb lakosságú önkormányzat is működik (Grünhut

¹ Szerbia hivatalosan Koszovót is területi önkormányzatának tekinti (ENSZ Biztonsági Tanácsának 1244. hat.).

2013). Az országban található Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség rendelkezik ugyan egyfajta, a magyaroktól térségeket felölelő területiséggel, amely a Kárpát-medencében sajátos, de e szervezet a szlovén alkotmány alapján a kisebbségi önkormányzatiság része.

Ausztria 9 tartományra (Länder) és azokon belül helyi önkormányzatokra (Gemeinden) tagolódik. Bár az önkormányzatok kialakítása szövetségi alkotmány alapelveinek megtartása mellett tartományi hatáskör, a helyi önkormányzatokat egyenesen mindenhol a települések alkotják. Adott esetben 20 ezer főnél népesebb városokat különleges státusba is helyezhet a tartomány. A tartományi és helyi önkormányzati szintek között nem működnek más területi önkormányzatok (Verebélyi 2018).

2. táblázat

A külhoni magyarok települések területi megoszlásának jellemzői

Characteristics of territorial distribution of Hungarian-inhabited settlements abroad

Terület	Magyarok, de nem magyar többségű települések száma ^{a)}			Magyar többségű települések száma			Magyar többségű helyi önkormányzatok száma ^{b)}
	falu	város	összesen	falu	város	összesen	
Felvidék	250	89	339	368	13	381	381
Kárpátalja ^{c)}	48	23	71	79	3	82	52
Erdély ^{d)}	938	109	1 047	755	20	775	211
Vajdaság	193	44	237	69	8	77	8
Dél-Baranya – Szlavónia	47	13	60	10	0	10	1
Muravidék	na	na	na	17 ^{e)}	0	17	1
Magyarország ^{f)}	60	0	60	2 748	346	3 094	3 094

a) Legalább 10 fő magyar (magyar nemzetiségű kivéve Kárpátalján, ahol magyar anyanyelvű) által lakott nem magyar többségű település, vagy 10 fő alatti nem magyar többségű település, ahol van magyar lakos.

b) Helyi önkormányzat: a legalacsonyabb szintű területi önkormányzat. Magyarország, Szlovákia: települési szint; Románia, Szlovénia, Horvátország, Szerbia: a több település alkotta község.

c) Kárpátaljai adatok forráséve: 2001.

d) Az erdélyi települési adatok forráséve: Észak-Erdély 2011; Dél-Erdély és Máramaros: 2002.

e) Kocsis et al. (2006) alapján.

f) Magyarok: a 2011. évi népszámláláson nem vallották magukat nem magyar nemzetiségűnek.

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal 2011., Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatala 2011., Ukrajna Statisztikai Hivatala 2001., Román Statisztikai Hivatal 2011., Szerb Köztársaság Statisztikai Hivatala 2011., Horvát Statisztikai Hivatal 2011., Szlovén Köztársaság Statisztikai Hivatala 2011. évi népszámlálási adatai.

A Kárpát-medencei magyarság a helyi önkormányzatokban

Bár Magyarországon gyakori vitatéma, hogy célszerű-e a jelenlegi, erősen decentralizált települési önkormányzati rendszert működtetni, létezik olyan – kevesek által ismert – szakpolitikai irányelv is, amely a kisebbségek és a helyi önkormányzatiság térszervezésének viszonyára irányul. A 2005. évi Országos Területfejlesztési Konceptió és a 2014. évi Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió a térhasználati elvek között említi, hogy kerülendő a területi közigazgatási egységek olyan változtatása, ami a kisebbségek lakónépességen belüli arányát csökkenti.

A szomszédos országokban a területi közigazgatási vagy önkormányzati reformok gyakran fenyegetnek azzal, hogy a küllhoni magyar közösség lehetőségei szűkülnek a területi önkormányzati döntéshozatalban. Elméletileg az őshonos nemzeti kisebbségeknek a minél nagyobb felbontású helyi és területi önkormányzati struktúrák a kedvezőbbek. Így nagyobb eséllyel biztosítható, hogy minél több önkormányzatban kerüljön többségbe a kisebbségi népesség.

2011-ben (, illetve Ukrajna esetében 2001-ben) a nagy nemzetrészek magyarságának többsége magyar többségű helyi önkormányzatokban élt (Románia: 55%, Szerbia: 61%, Szlovákia: 75% – a 2011. évi népszámlálás alapján; Ukrajna: 67% – a 2001. évi népszámlálás alapján), szemben a kis nemzetrészekkel. Három nemzetrészt esetében vizsgálható a magyar többségű helyi önkormányzatok számának változása is, a 2002. és a 2011. évi népszámlálási adatok alapján. A tendenciák nemzetrészenként jelentősen eltérnek egymástól. Felvidéken csökkent a magyar többségű önkormányzatok száma, egyúttal nőtt a mindössze 50% körüli magyar többséggel rendelkezőké. Mindez összefügghet azzal, hogy az asszimiláció leginkább e nemzetrészt sújtja (Kapitány 2015). Vajdaságban a nagyon jelentős természetes fogyás (Kapitány 2015, Kincses–Nagy 2019) ellenére a legutóbbi két népszámlálás között meg tudott maradni a kevés érintett helyi önkormányzat magyar többsége, számuk lényegében nem változott. Erdély esetében a magyar többségű helyi önkormányzatok száma jelentősen növekedett, sőt e növekedést a 60%-nál nagyobb magyar népességarányú önkormányzatok adták, és ez a folyamat bővíti a magyar helyi önkormányzati lehetőségeket. Az okok feltárása a későbbiekben külön vizsgálatot igényel, ugyanis bennük nem feltétlenül csak a demográfiának van szerepe. A 2011-ben magyar többségű erdélyi községek közül sokat (több mint 50-et) érintett 2001 óta közigazgatási változtatás, például határaik megváltoztatása, összevonás, különválás (ROSI 2019). Kimutatható az is, hogy különösen a székelyföldi településeken a vizsgált időszakban nőtt a magyarság aránya, a román népesség nagyobb elvándorlásának következtében (Veres 2015, Kincses–Bálint 2016, Bálint et al. 2017).

Érdeemes azonban megvizsgálni a magyar többségű helyi önkormányzatok részesedését is az összesből (3. táblázat).

3. táblázat

A magyar többségű helyi önkormányzatok száma
Number of Hungarian-majority local governments

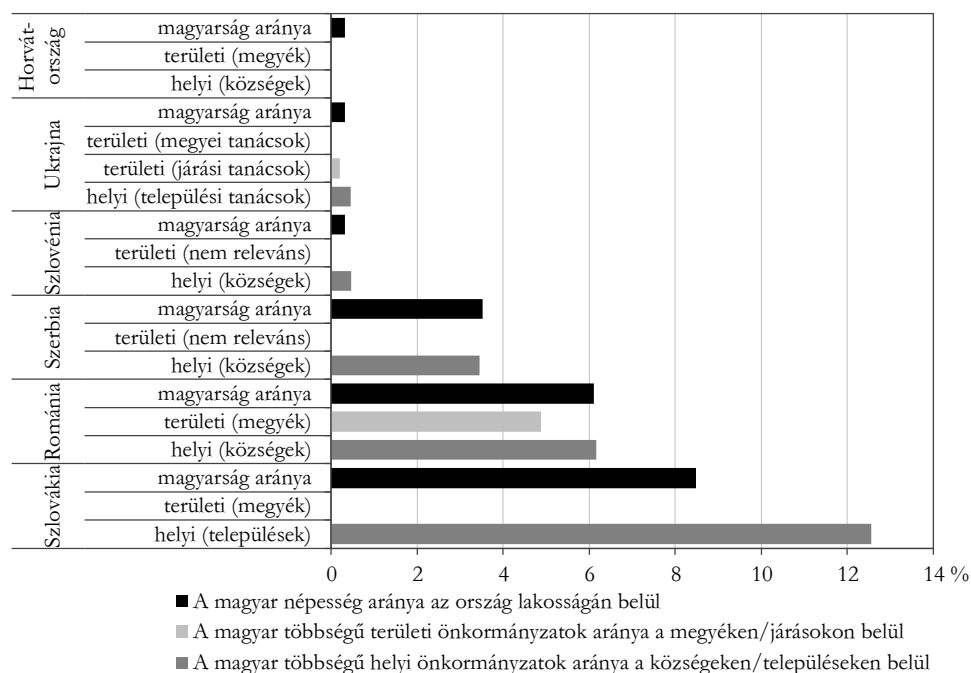
Helyi önkormányzatok	Magyar többségű önkormányzatok		55% alatti magyar többségű önkormányzatok		60% alatti magyar többségű önkormányzatok	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011
Felvidék	416	381	28	42	50	72
Erdély	189	211	36	31	50	46
Vajdaság	8	8	3	4	5	5
Összesen	613	600	67	77	105	123

Forrás: Szlovákia, Románia és Szerbia 2002. és 2011. évi népszámlálási adatai alapján a szerzők saját szerkesztése.

1. ábra

Az abszolút magyar többségű helyi és területi önkormányzati területegységek aránya

Proportion of local and regional self-government territorial units with an absolute Hungarian majority

Forrás: Az egyes országok legutóbbi népszámlálási adatai, valamint Kocsis et al. (2006) alapján a szerzők saját szerkesztése.

Horvátországban a magyar többségű helyi önkormányzatok aránya alulreprezentált a magyar népesség arányához képest. Szerbiában, Ukrajnában és Romániában e két arányszám megközelítőleg azonos. Szlovákiában jelentős a magyar többségű helyi önkormányzati területegységek felülreprezentáltsága. Az ennél gyengébb szlovéniai felülreprezentáltság csak egyetlen kis lélekszámú magyar többségű községből adódik, így elfedi azt a tényt, hogy a muravidéki magyarság túlnyomó része nem magyar többségű helyi önkormányzatban él.

A vizsgált országok területi önkormányzataiban általános a magyar közösség alulreprezentáltsága. A magyar többségű területi önkormányzatokat a külföldi nemzetrészekben mindössze két erdélyi megye képviseli, de még az erdélyi magyarságnak is csak harmada él azokban a megyékben, ahol a magyarság többségben van (34%, a 2011. évi népszámlálás alapján). Kárpátalján járási szinten is működik területi önkormányzatiság, de e szint egyetlen magyar többségű egysége is alulreprezentált a magyar népességarányhoz képest, alig több mint harmada a nemzetrész magyarságának (36%, a 2001. évi adatok alapján).

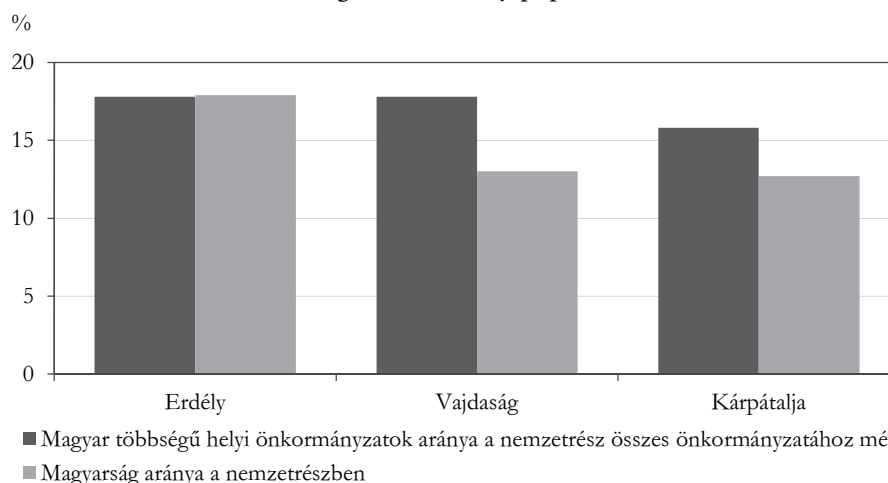
A bemutatott reprezentáltság nem javult, sőt néhol jelentősen romlott is a rendszerváltást követő területi közigazgatási reformok során. Különösen figyelemre méltó a felvidéki területi középszint kialakítása. Felvidéken az 1996. évi közigazgatási reform során, a természeti környezet és a történelmi fejlődési jellemzők figyelmen kívül hagyásával, a jelentős kisebbséggel rendelkező egységek viaszorításával határolták le a területi-közigazgatási egységeket (Lelkes 2008). Bár Szlovákiában a járás nem önkormányzati szint, de az eredetileg magyar többségű déli területeknek még a járási lehatárolásakor is az átlagosnál jóval nagyobb, szlovák lakosságú területekkel egybevonat járásokat alakítottak ki (Szarka 2009). Mindez azért is kihívások elé állítja a magyar közösséget, mert a környező országok területi önkormányzatai a közélet és a közpolitika fontos helyszínei, a magyarországi megyéknél rendszerint jelentősebb szerepköröket látnak el, nagyobb költségvetéssel rendelkeznek (például Hegedűs et al. 2018).

Hasonló eredményeket kapunk akkor, ha az országok helyett a magyar többségű helyi önkormányzatok arányát és a magyar népességarányt nem az egész országban, hanem csak a szűkebb nemzetrész területén vizsgáljuk (már ahol ez értelmezhető, lásd a 2/a. ábrát). A Vajdaságban azonban a magyar többségű helyi önkormányzatok felülreprezentálttá válnak.

Azon országok közül, ahol többségben vannak magyar helyi önkormányzati területegységek, ott több esetben Magyarországhoz hasonlóan létezik elkülönülő városi rangú helyi önkormányzatiság is (Szlovákia, Ukrajna, Románia, valamint részben Szerbia esetében, ahol egyes községek városi rangot viselnek). Felvidéken a városi rangú magyar többségű önkormányzatok az összes önkormányzathoz hasonlóan szintén felülreprezentáltak (a magyar többségű városi önkormányzatok arányának és a magyar városi népesség arányának összevetésével), de Erdélyben és Kárpátalján ettől eltérő a helyzet (2/b. ábra).

2/a. ábra

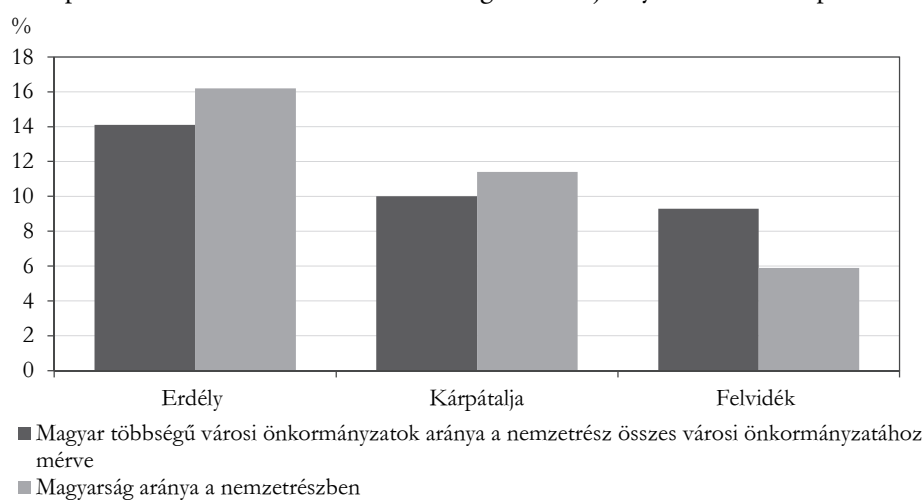
Az abszolút és relatív magyar többségű helyi önkormányzatok aránya
Share of local governments with Hungarian majority and share of Hungarian minority population

Forrás: itt és a továbbiakban az egyes országok 2011. évi népszámlálási adatai (kivétel Kárpátalja [2001], Dél-Erdély és Máramaros [2002]) alapján a szerzők saját szerkesztése.

2/b. ábra

Az abszolút és relatív magyar többségű városi önkormányzatok aránya
Proportion of absolute and relative Hungarian-majority urban municipalities

Elemeztük annak gyakoriságát is, hogy a több településre kiterjedő, azaz község-alapú helyi önkormányzati rendszerekben egy magyar többségű település nem magyar többségű helyi önkormányzatba (községbe) kényszerül. Erdélyben 2011-ben

131 magyar többségű település volt része nem magyar többségű önkormányzatnak, összesen körülbelül 53 ezer lakossal (e számok nem tartalmazzák Dél-Erdély és Máramaros adatait, esetükben csak 2002. évi adat áll rendelkezésre: 29 település és körülbelül 16 ezer fő). A Vajdaságban is található 26 ilyen település (összesen körülbelül 21 ezer lakossal), valamint Kárpátalján 2001-ben 9 település (összesen körülbelül 6300 lakossal). Megítélés kérdése, hogy vajon jelentősek-e arányaiban ezek a kényszerhelyzetek: a többségi települések számának Vajdaságban a 34, Erdélyben a 21, Kárpátalján a 11%-át érintik, de a többségi települések lakosságának csak 5–13%-át. A horvátországi és a szlovéniai kis létszámú magyar nemzetiség helyi önkormányzatiságát azonban sajnos dominálja ez a kényszerhelyzet.

Horvátországban bár van 10 magyar többségű falu, 3700 lakossal, de e közösség mindössze egy esetben tudott (relatív) többséget alkotni helyi önkormányzati szinten 2011-ben. Szlovéniában többségében magyar helyi önkormányzatnak tekinthető 2002-ben a 616 fős, többséget alkotó magyar közösséggel rendelkező Dobronak, és említhető még a csak anyanyelv alapján többségében magyar Órihodos, 159 fő magyar nemzetiségű lakossal. E népességszámok még a kis létszámú, 2002-ben 6243 fős szlovéniai magyarsághoz képest is elenyészőek, és e községek a magyar többségű muravidéki településekből is csak néhányat foglalnak magukba.

Számos külhoni magyar településterület esetében tapasztalható a városi központ, pontosabban a magyar többségű városok hiánya. Kárpátalján 2002-ben e helyzetek előfordulására utal az, hogy a többségében magyar települések 35%-a (az ott élő magyarok 30%-a) olyan járásban él, ahol nincs magyar többségű város vagy városi jellegű település. Vajdaságban és Felvidéken 2011-ben a magyar többségű települések közel 40%-a (és az ott élő magyarság 21, illetve 25%-a) van olyan helyzetben, ahol a bennfoglaló község (Vajdaság) vagy járás (Felvidék) városai többségükben nem magyarok. Erdélyben részletesebb térszerkezeti vizsgálatok nélkül e helyzetek gyakorisága nem becsülhető.

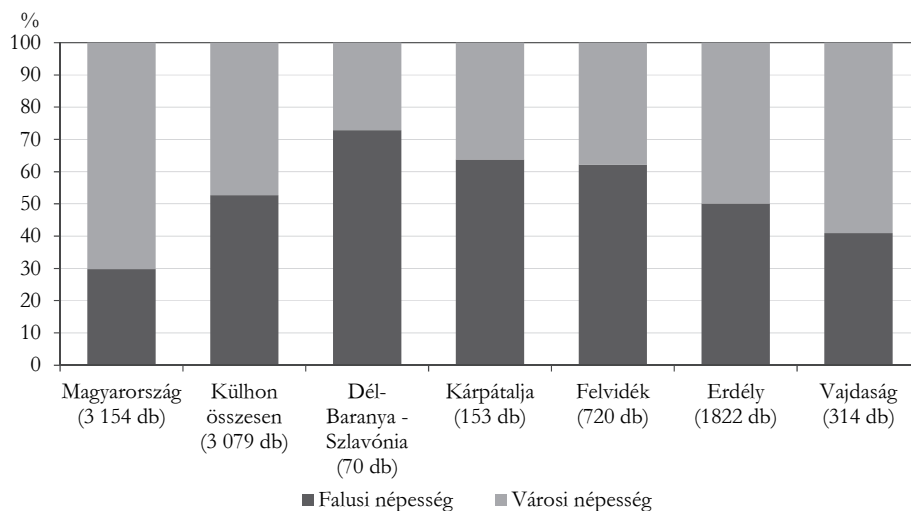
A külhoni magyarság tömbös településterületei alapvetően vidékies térségek

A következőkben az egyes települések népességi és etnikai adatai alapján a helyi önkormányzati viszonyoktól függetlenül a településszerkezetet jellemezzük. (Települési adatok hiányában az elemzés nem terjed ki Szlovéniára, Muravidékre.)

Magyarország lakossága nagyobb arányban él városokban, mint a külhoni magyarság (3/a., 3/c. ábra). A külhoni magyarság magyarországit megközelítő városodása csak a mezővárosias Vajdaságban figyelhető meg. A többségében magyarok által lakott településeken élő külhoni magyarok túlnyomó részben falusi lakosok. Míg a magyarlakta, de nem magyar többségű településeken élők (bizonyos definíciók szerint ők a szórványban élők) inkább városiak (3/b., 3/c. ábra).

3/a. ábra

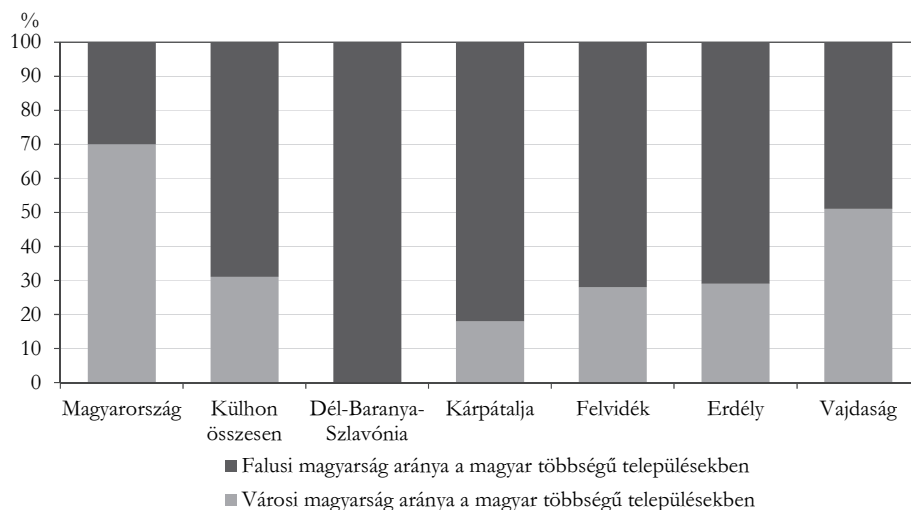
A magyar népesség településtípus szerinti megoszlása
Distribution of the Hungarian population by type of settlement (rural and urban)

Megjegyzés: a települések száma zárójelben feltüntetve.

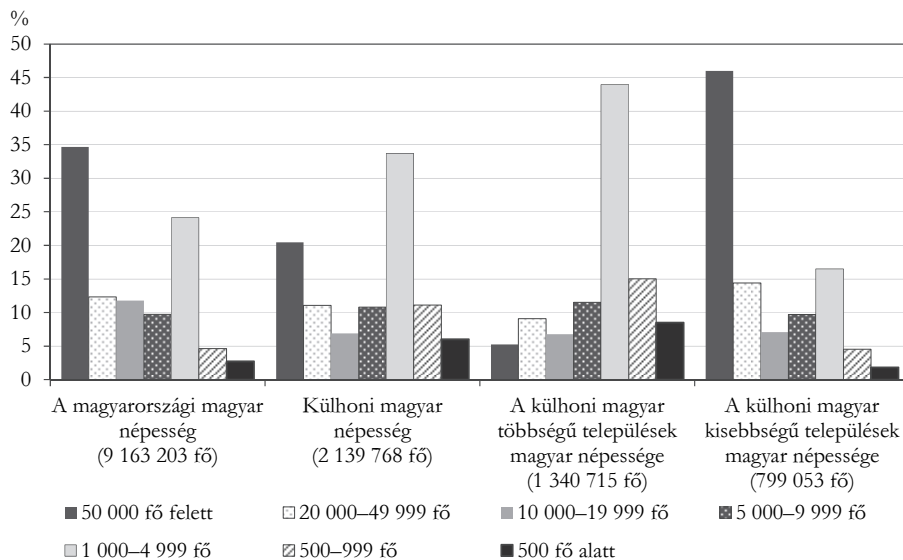
3/b. ábra

A magyar többségű települések népességének megoszlása a település típusa szerint
Distribution of the population of Hungarian-majority settlements by type of settlement

3/c. ábra

**A magyarlakta települések magyar népességének
településméret szerinti megoszlása**
Distribution of the Hungarian population of
Hungarian-inhabited settlements by settlement size

Megjegyzés: a népességszám zárójelben feltüntetve.

Számos, korábban jelentős magyar többségű város 1910 után gyorsan veszítette el a magyar többségét, számottevő népességnövekedés következtében, amely során a többségi társadalom került túlsúlyba (például Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár) (Szarka 2002). Vannak azért magyarországi összehasonlításban is jelentősnek tekinthető magyar többségű városok a határon túl, és figyelemre méltó az is, hogy egyes külhoni városok magyar lakosság száma vetekszik jelentős magyarországi városok népességével, annak ellenére, hogy a magyarság csak kisebbséget alkot az adott településen (4. táblázat).

4. táblázat

A 30 legnagyobb számú magyar népséggel rendelkező település a Kárpát-medencében, 2011

The 30 largest Hungarian settlements in the Carpathian Basin based on the number of their Hungarian inhabitants

Legnagyobb magyar népségszámú városok				Legnagyobb magyar többségű települések			
	település	magyar népség	nemzetrészt		település	össznépesség	nemzetrészt
1.	Budapest	1 522 727	Magyarország	1.	Budapest	1 589 231	Magyarország
2.	Debrecen	193 137	Magyarország	2.	Debrecen	196 858	Magyarország
3.	Miskolc	155 480	Magyarország	3.	Miskolc	162 713	Magyarország
4.	Szeged	148 591	Magyarország	4.	Szeged	154 294	Magyarország
5.	Pécs	132 220	Magyarország	5.	Pécs	144 586	Magyarország
6.	Győr	117 271	Magyarország	6.	Győr	121 042	Magyarország
7.	Nyíregyháza	112 404	Magyarország	7.	Nyíregyháza	115 889	Magyarország
8.	Kecskemét	103 995	Magyarország	8.	Kecskemét	107 407	Magyarország
9.	Székesfehérvár	93 805	Magyarország	9.	Székesfehérvár	96 320	Magyarország
10.	Szombathely	73 399	Magyarország	10.	Szombathely	76 322	Magyarország
11.	Szolnok	69 812	Magyarország	11.	Szolnok	72 040	Magyarország
12.	Tatabánya	62 968	Magyarország	12.	Tatabánya	66 475	Magyarország
13.	Kaposvár	61 712	Magyarország	13.	Kaposvár	64 201	Magyarország
14.	Érd	59 288	Magyarország	14.	Érd	61 415	Magyarország
15.	Marosvásárhely	56 994	Erdély	15.	Békéscsaba	60 726	Magyarország
16.	Békéscsaba	56 890	Magyarország	16.	Zalaegerszeg	58 398	Magyarország
17.	Zalaegerszeg	56 792	Magyarország	17.	Veszprém	56 624	Magyarország
18.	Veszprém	54 473	Magyarország	18.	Sopron	55 594	Magyarország
19.	Sopron	51 100	Magyarország	19.	Sepsiszentgyörgy	54 651	Erdély
20.	Eger	51 051	Magyarország	20.	Eger	52 788	Magyarország
21.	Kolozsvár	49 565	Erdély	21.	Nagykanizsa	49 425	Magyarország
22.	Nagykanizsa	47 770	Magyarország	22.	Dunaújváros	46 508	Magyarország
23.	Nagyvárad	45 305	Erdély	23.	Hódmezővásárhely	45 054	Magyarország
24.	Dunaújváros	45 165	Magyarország	24.	Dunakeszi	38 653	Magyarország
25.	Hódmezővásárhely	44 183	Magyarország	25.	Salgótarján	37 980	Magyarország
26.	Sepsiszentgyörgy	40 056	Erdély	26.	Csíksereda	37 176	Erdély
27.	Dunakeszi	37 724	Magyarország	27.	Cegléd	36 240	Magyarország
28.	Salgótarján	35 678	Magyarország	28.	Ózd	36 044	Magyarország
29.	Szatmárnémeti	35 441	Erdély	29.	Baja	35 688	Magyarország
30.	Cegléd	35 312	Magyarország	30.	Révkomárom	34 349	Felvidék
31.	Baja	32 632	Magyarország	31.	Székelyudvarhely	34 257	Erdély

Megjegyzés: a külhoni városok vastagított, dőlt betűvel kiemelve.

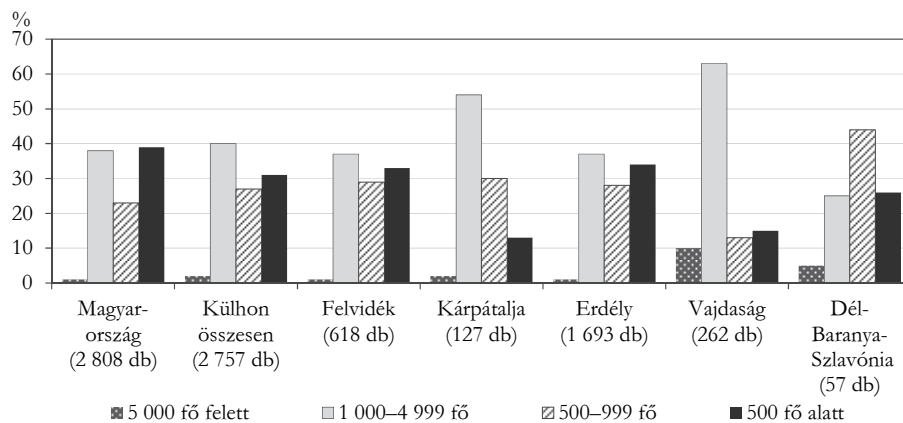
Kistelepülési dominancia a külhoni magyarság településterületén

A vizsgálatba bevont térségek legnagyobb arányban jelen lévő települései 1000 fő alatti népességszámúak (4. és 5. ábra). A magyarországi arányoktól jelentősen csak a természeti földrajzilag a magyar Alföld részének tekinthető tömbös településterületekkel rendelkező nemzetrészek adatai térnek el (Vajdaság és Kárpátalja). Itt ugyanis az alföldies településszerkezet (Beluszky 1988) rajzolódik ki. A többi nemzetrészben Magyarországhoz hasonlóan változatosabbak a településszerkezetet jelentősen meghatározó természeti földrajzi és domborzati viszonyok.

4. ábra

A magyarlakta falvak méret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of Hungarian-inhabited villages by size and region

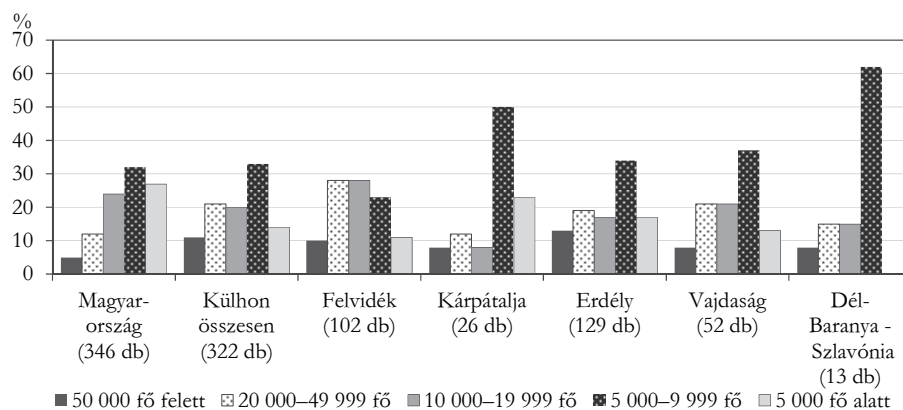

Megjegyzés: a települések száma zárójelben feltüntetve.

5. ábra

A magyarlakta városok méret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of Hungarian-inhabited towns by size and region

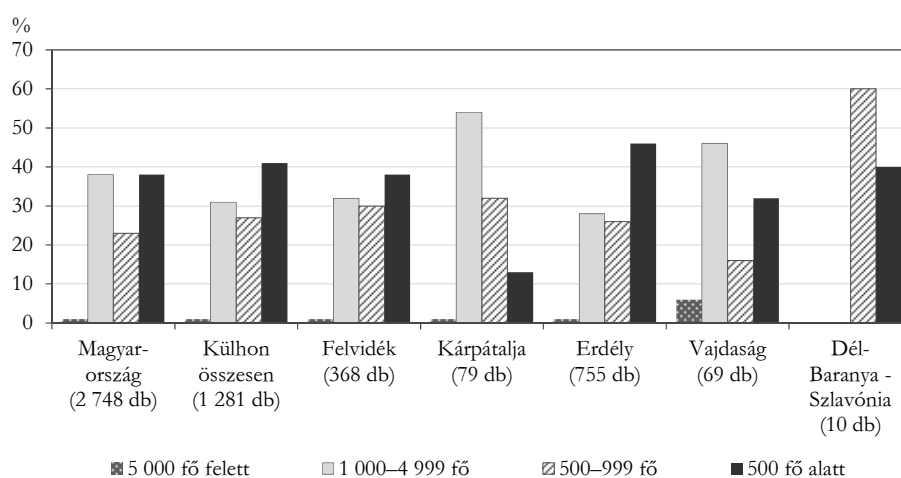

Megjegyzés: a települések száma zárójelben feltüntetve.

Azon települések esetében, ahol a magyarság többségben van (6. és 7. ábra), ott a településnagyságok gyakorisága az előzőekben bemutatotthoz hasonló. Érdeemes megjegyezni, hogy a magyar többségű külhoni települések között leggyakoribb az anyaországinál kisebb településméret. Nem meglepő módon ez alól megint csak az alföldies vajdasági és kárpátaljai magyar tömb települései kivételek, ahol gyakoribbak a nagyobb népességszámok.

6. ábra

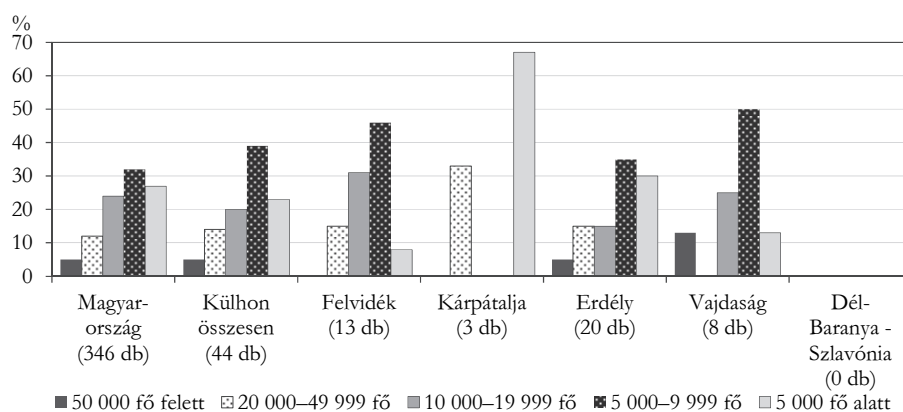
A magyar többségű falvak méret szerinti megoszlása nemzetrészenként
Distribution of Hungarian-majority villages by size and region

Megjegyzés: a magyar többségű falvak száma zárójelben feltüntetve.

7. ábra

A magyar többségű városok méret szerinti megoszlása nemzetrészenként
Distribution of Hungarian-majority towns by size and region

Megjegyzés: a magyar többségű városok száma zárójelben feltüntetve.

A magyar többségű városok esetében az 5 és 10 ezer fő közötti települések aránya a legmagasabb külhonban és Magyarországon egyaránt, igaz e kategória gyakoribb a külhoni térségekben. A nagy nemzetrészek közül egyedül Kárpátalja kivétel, ahol a legkisebb városkategória a legnagyobb arányú, azonban itt csupán 3 olyan város (és városi jellegű település) volt (Beregszász, Bányó és Tiszaújlak), amelyek magyar többségűek.

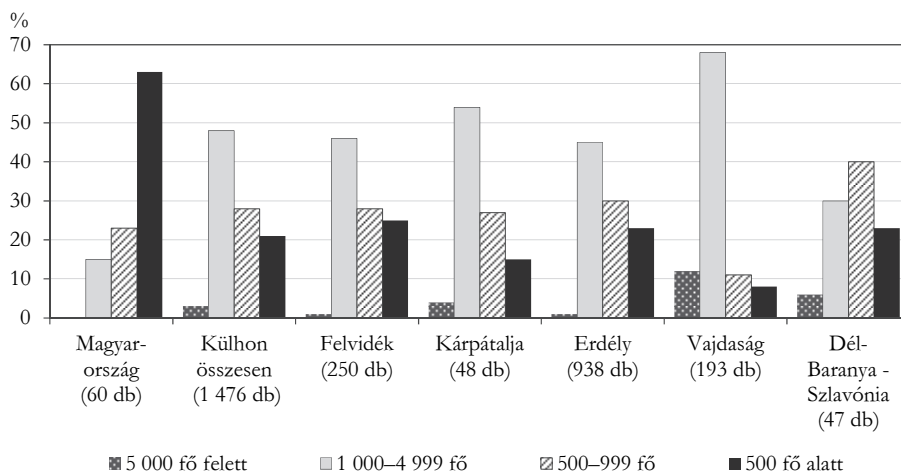
A magyar lakta, de nem magyar többségű települések esetén már a településnagyság szerinti kimutatásokban is az a jelenség tükröződik, hogy a szórványban élő népesség alapvetően városodottabb (8. és 9. ábra). A magyar kisebbségű városok esetében a legtöbb nemzetrészen az 5–10 ezer fős városok aránya a legmagasabb. A Felvidéken ettől eltérően a jóval nagyobb, 20–50 ezer fős városkategória aránya a legnagyobb. Dél-Baranya–Szlavóniát leszámítva minden külhoni magyar nemzetrészen a magyarok által kisebbségben lakott falvak esetében az 1000–5000 fős településkategória aránya a legmagasabb.

Érdekes még a magyarországi nem magyar többségű települések helyzete, hiszen e települések köre kizárólag falvakat foglal magába. A magyarországi nem magyar etnikumúak mindössze 60, túlnyomórészt kis lélekszámú faluban alkotnak többséget a 2011. évi népszámlálás adatai szerint. (Jelen tanulmányban a nem magyarok csoportjába tartoznak azok is, akik nem magyar nemzetiségük mellett a magyart is megjelölték.)

8. ábra

A magyar lakta, de nem magyar többségű falvak méret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of Hungarian-inhabited but non-Hungarian-majority villages by size and region

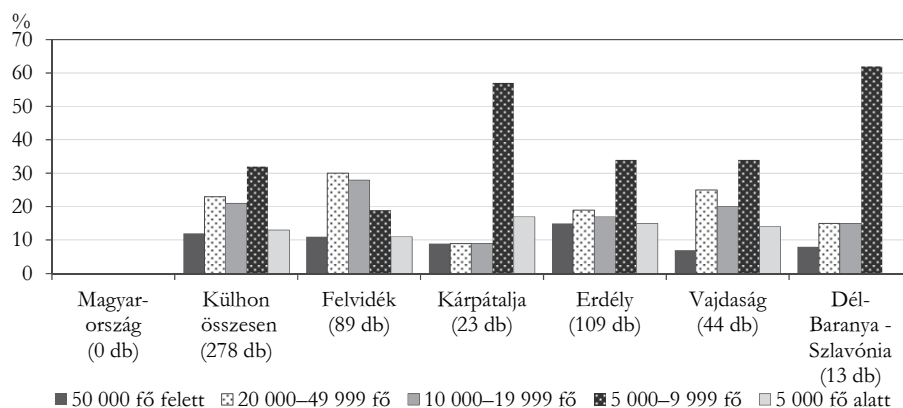

Megjegyzés: a magyar lakta, de nem magyar többségű falvak száma zárójelben feltüntetve.

9. ábra

A magyarlakta, de nem magyar többségű városok méret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of Hungarian-inhabited but non-Hungarian-majority towns by size and region

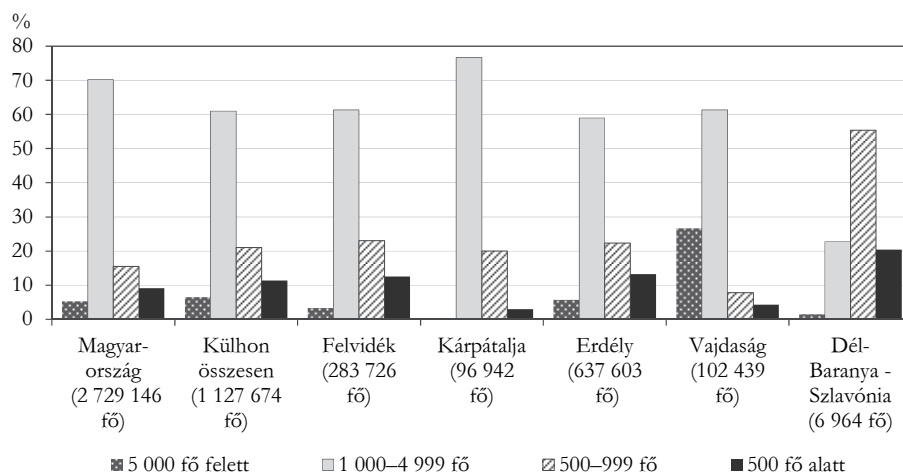
Megjegyzés: a magyarlakta, de nem magyar többségű városok száma zárójelben feltüntetve.

Ha a településkategóriák népességét viszonyítjuk az adott nemzetrészt teljes magyar népességéhez, akkor kissé változnak az arányok (10. és 11. ábra). A külhoni magyarság legnagyobb arányban nagyvárosokban (50 ezer fő feletti), valamint 1 000–4 999 fős falvakban él.

10. ábra

A falusi magyarság településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of rural Hungarians by settlement size and region

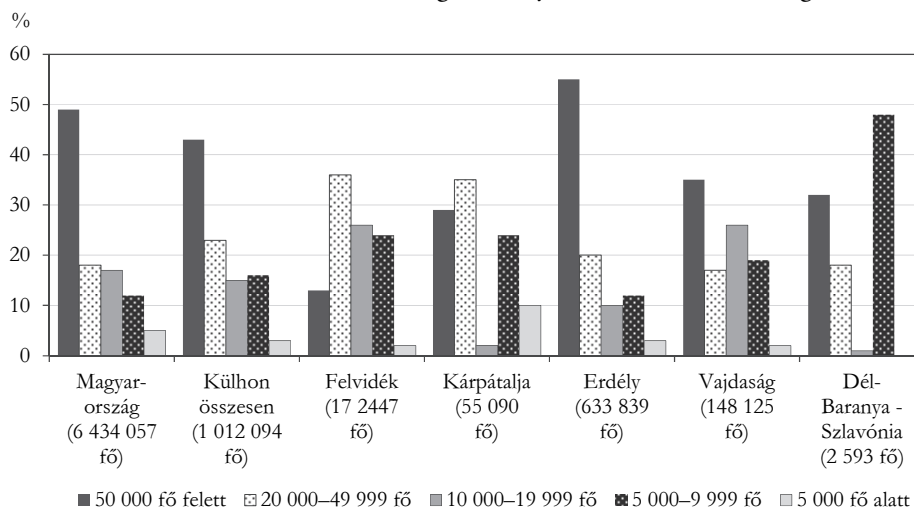
Megjegyzés: a falusi magyar népesség száma zárójelben feltüntetve.

A külhoni magyar településterületen – a Magyarországon szinte már nem létező – 5 000 fő feletti falvaknak magas a népességkoncentrációja (10. ábra). Az egyes nemzetrészek között nincs számottevő eltérés, csak a Vajdaság 5 000 fő feletti falvaiban élő magyarság aránya kimagasló a többi nemzetrészhöz képest. Kárpátalja 1 000–4 999 fős falvainak népességkoncentrációja is jelentős.

11. ábra

A városi magyarság településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of urban Hungarians by settlement size and region

Megjegyzés: a városi magyar népesség száma zárójelben feltüntetve.

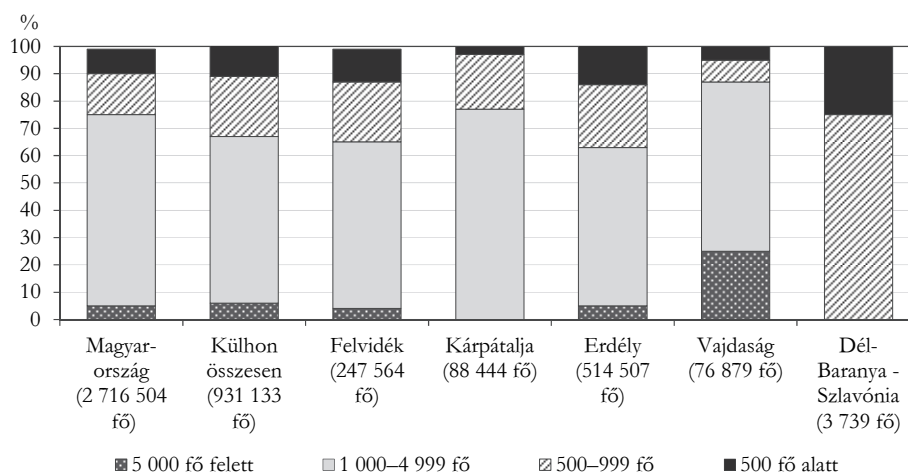
A városok esetében Felvidéken és Kárpátalján a 20–50 ezres városokban koncentrálódik a legnagyobb arányban a magyarság (11. ábra), egyéb esetben Magyarországhoz hasonlóan, de annál kisebb mértékben, az 50 ezer fő feletti nagyvárosokban, Erdély arányai az anyaországihoz hasonlóan kimagaslóak.

A magyar többségű települések esetében is hasonlóak az arányok (12. és 13. ábra). A Vajdaságot leszámítva mindenhol a néhány ezer fős falvak fognak össze nagyobb számú népességet. A városok esetében a magyarországinál kisebb városokban legnagyobb a népességkoncentráció.

12. ábra

A magyar többségű falusi népesség településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of the Hungarian-majority rural population by settlement size and region

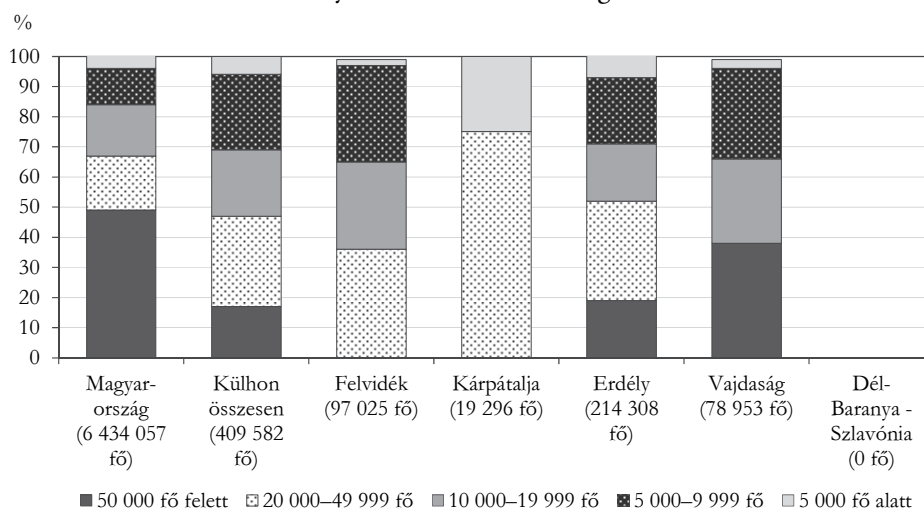

Megjegyzés: a falusi magyar többségű népességszám zárójelben feltüntetve.

13. ábra

A magyar többségű városi népesség településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként

Distribution of the Hungarian-majority urban population by settlement size and region

Megjegyzés: a városi magyar többségű népességszám zárójelben feltüntetve.

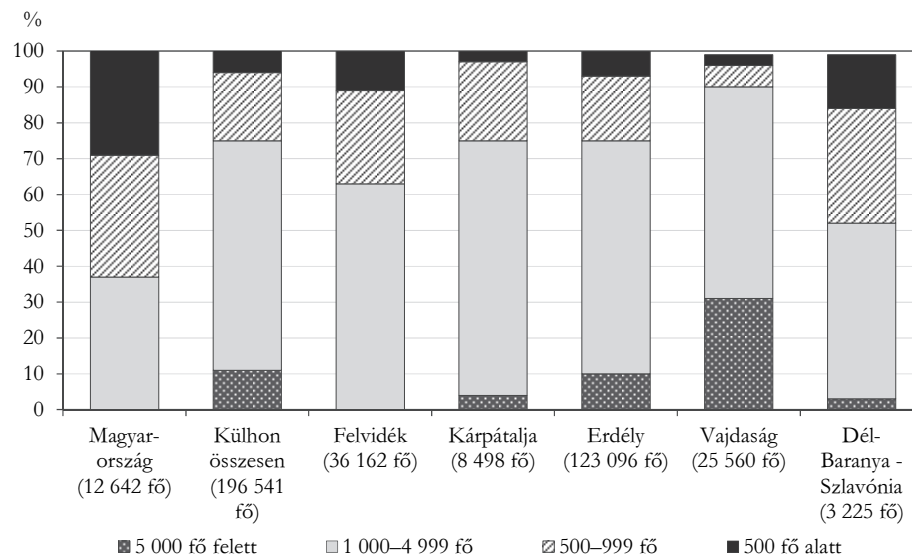
Vajdaság és Erdély az a nemzetrész, ahol még a népesebb településeken is jelen van magyar többség. Vajdaság esetében azonban a már csak relatív magyar többségű Szabadka nélkül ez az arány jelentősen visszaszorul, hiszen 30 ezer főt meghaladó népességével (Szabadka 97 910 fős lakosságából 30 176 fő volt magyar a 2011. évi népszámlálás idején) a magyar többségű városok magyarságának közel 40%-át adja. 10 ezer fő feletti magyar többségű település így csak Zenta és Topolya maradna, ám ezek magyar lakossága együtt sem éri el a szabadkai magyarság számát.

Az előzőek alapján nem meglepő, hogy azon települések esetében, ahol a magyarság kisebbségként van jelen, a magyar lakosság nagy részét a nagyvárosok magyarsága adja (15. ábra). Dél-Baranya–Szlavónia nemzetrész az egyedüli, Magyarországot leszámítva, ahol a kisebbségi magyarság nagyobb hányada él falvakban, mint városokban.

14. ábra

A magyarlakta, de nem magyar többségű falvak településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként

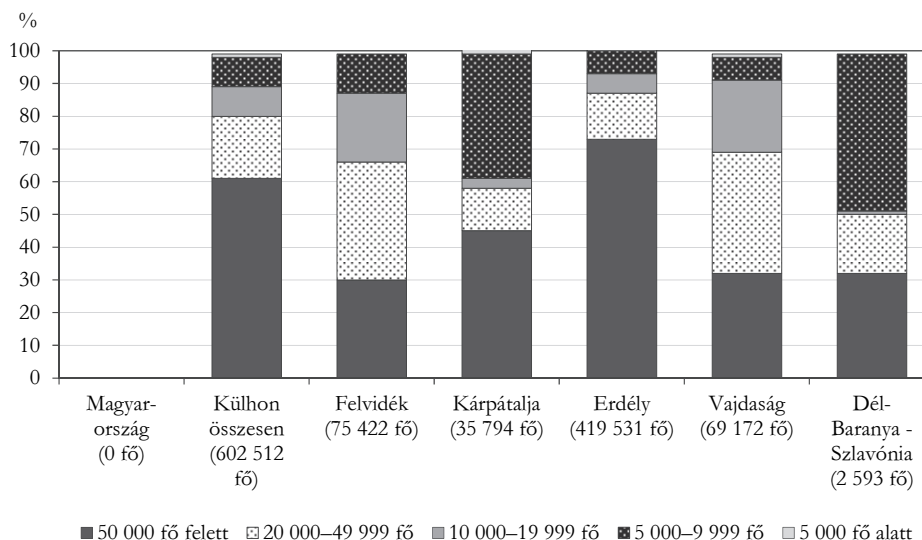
Distribution of Hungarian-inhabited but non-Hungarian-majority villages by settlement size and region

Megjegyzés: a magyarlakta, de nem magyar többségű falvak népességszáma zárójelben feltüntetve.

15. ábra

A magyarlakta, de nem magyar többségű városok településméret szerinti megoszlása nemzetrészenként
 Distribution of Hungarian-inhabited but non-Hungarian-majority towns by settlement size and region

Megjegyzés: a magyarlakta, de nem magyar többségű városok népességszáma zárójelben feltüntetve.

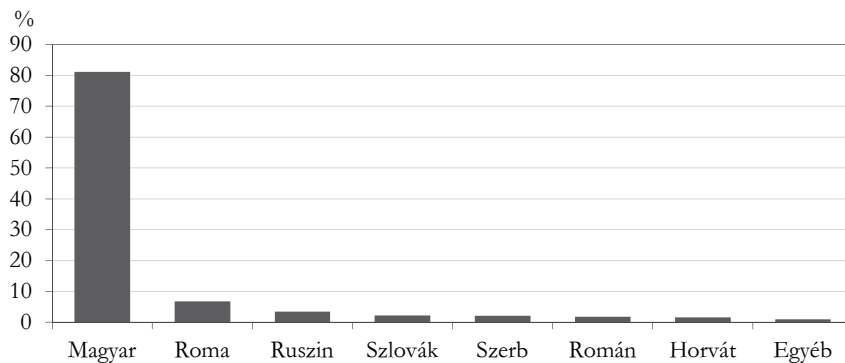
A térség etnikai sokszínűségének legfőbb hordozója a magyarság

Figyelemre méltó, hogy a Kárpát-medence minden államának többségi nemzete különböző méretű nemzeti kisebbségi közösségeket alkot a térség összes többi államában. Ugyanakkor Magyarországon kívül az etnikai sokszínűség szinte kizárólag a magyar kisebbségekhez köthető. Legalábbis, ha a sokszínűséget az olyan települések jelenléte jelzi, ahol a lakosság többsége nem az adott ország többségi nemzete. Elenyésző azon települések száma, ahol nem a külhoni magyarság alkot többséget egy környező állam településein (16. ábra).

A városi jogállású települések között alig akad olyan, ahol nem a magyar, hanem más nemzeti kisebbség alkot többséget (például a vajdasági Antalfalva és Petrőc, valamint a kárpátaljai Aknaszlatina). Ez megmagyarázza, hogy miért ritka az olyan Kárpát-medencei település (63 település), ahol a magyarság csak relatív többséget alkot (a magyarság arányát alapvetően csak a többségi nemzet befolyásolja, további nemzeti kisebbségek alig).

16. ábra

Valamely nemzeti kisebbség által többségben lakott települések megoszlása Magyarországon és a szomszédos államok Kárpát-medencei térségében
 Distribution of settlements predominantly inhabited by a national minority in Hungary and in the Carpathian Basin regions of neighbouring states

Megjegyzés: Ausztria és Szlovénia kivételével. Az ábrán feltüntetett megoszlás Vajdaság, Dél-Baranya–Szlavónia, Erdély (az elérhető települési szintű adatokkal rendelkező 10 megye), Felvidék, Kárpátalja és Magyarország nem a többségi nemzetiséghez tartozók által többségében lakott településeinek megoszlását mutatja. (100% azon települések száma az összes nemzetrészben, ahol valamely kisebbség többséget alkot.

Természetesen, ha a cigányságról is pontos adataink lennének, akkor ennél esetleg összetettebbek lennének a jellemzők, de egyik szomszédos ország és Magyarország statisztikai adatai sem tájékoztatnak róluk pontosan (Péti 2017, Péti et al. 2017). Utóbbi helyzet is csak akkor állna fent, ha az etnikai kisebbségek vizsgálata is megtörténne, hiszen nemzetiségi alapon, magyar anyanyelvénél fogva a cigányság gyakran a magyarság részeként jelenik meg a szomszédos országokban (Braun et al. 2010). Még akkor is így van ez, ha időszakos identitásváltások, olykor a magyarságtól való eltávolodások is megfigyelhetők (Papp 2012).

Konklúzió és diszkusszió

A Kárpát-medencei magyarlakta települések jelentős része Magyarországon kívül található, és máig jelentős területet ölel fel. Még a többségében magyarok által lakott településekre is igaz ez.

A környező országok statisztikai rendszerei számára érhetően nem prioritás, hogy teljeskörűen bemutassák a külhoni magyarság és a külhoni magyar többségű településterület társadalmi-gazdasági, demográfiai helyzetét. A Kárpát-medencei magyar településszerkezet egységes felmérése ezért összetett feladat az országoként eltérő területi közigazgatási beosztások és statisztikai adatgyűjtési rendszerek miatt. Jelen kutatás egy ilyen vizsgálatokat lehetővé tevő egységes adatbázis kialakítását tűzte célul. Kimutattuk, hogy a változó népszámlálási módszertanok bevezetésével

sérül a nemzetiségi és anyanyelvi adatok gyűjtése, vagy azok területisége, illetve megfelelő bontású területi (települési) közzététele (Ausztriában és Szlovéniában már nincsenek vagy nincsenek elérhető adatok, Ukrajnában elmaradt a legutóbbi népszámlálás). Tehát miközben számos hazai szakpolitika egyre erőteljesebben a külhoni magyarság felé fordul, csupán statisztikai adatgyűjtési okokból is egyre nehezebb a külhoni magyarságról tájékozódni; még olyan alapmutatók esetében is, mint a népességszám. Ezért célszerű lenne a Kárpát-medencei külhoni magyarságról és az általa lakott térségekről tájékoztató társadalmi-gazdasági adatokat a szomszédos országok statisztikai adatgyűjtésétől függetlenül is rendszerszerűen gyűjteni.

Egy ilyen adatgyűjtésnek a földrajzi alapegységeit pedig nem feltétlenül kell a környező országok statisztikai adatgyűjtési egységeihez (területi önkormányzati vagy közigazgatási egységeihez) igazítani, hiszen az számos esetben „szeszélyesen” osztja fel a magyarság településterületét. E kedvezőtlen térfelosztás sajnos a külhoni területi kutatásokat is megnehezíti. A többségében magyar lakosságú térségekről ugyanis kizárólag települési szintű adatok tájékoztatnak. A települési szintű társadalmi-gazdasági adatokkal való ellátottság sokkal gyengébb, mint a magasabb területi statisztikai adatgyűjtések területegységei esetében. A magyar többségű külhoni településterület helyzetét pusztán az adatok tanulmányozásával az anyaországi térségekhez képest csak kevésbé pontosan jellemezhetjük.

A Kárpát-medencei országok többségében a helyi önkormányzati rendszerek a települések szintje felett található, ún. községekben szerveződnek. Mindez általában nem kedvez a kisebbségi közösségek önkormányzati dominanciájának, hiszen azok kisebb eséllyel alkothatnak a helyi önkormányzatok szintjén többséget. A külhoni magyarság esetében pedig azért különösen hátrányos ez, mert többségi közösségeinek nagyobb része kistelepüléseken és falvakban él. Igaz ugyanakkor, hogy 2011-ben (, illetve 2001-ben) még jellemzően nem voltak alulreprezentáltak a külhoni magyar többségi lakosságú, azaz potenciálisan külhoni magyar dominanciájú helyi önkormányzatok az adott országok magyarságarányához viszonyítva.

Csak a magyarországihoz hasonlóan erősen decentralizált helyi önkormányzati rendszerrel rendelkező Szlovákiában figyelhető meg, hogy a magyar többségű helyi önkormányzatok magasan felülreprezentáltak voltak 2011-ben az ország magyarságarányához képest. 2011-ben még a többi nemzetiség többségében is elérte a külhoni magyar többségű önkormányzatok aránya az adott ország magyarságarányát vagy csak gyengén volt alulreprezentált. Ugyanakkor már a magyarság arányának kismértékű csökkenésével is jelentősen zsugorodhat a helyi önkormányzati dominancia területi kiterjedése. Jelenleg is jelentős arányú a mindössze 50% körüli külhoni többségű helyi önkormányzatok száma. 2001 és 2011 között is már csökkent a külhoni magyar többségű és jelentősen nőtt a csupán 50% körüli többségűre zsugorodott helyi önkormányzatok száma (leginkább a felvidéki folyamatok miatt).

Bár 2011-ben számos, többségében magyarlakta külhoni település ugyan a többségi nemzet által dominált helyi önkormányzatokba kényszerült, de arányuk az egyes

nemzetrészek magyar népességén belül csak Muravidék és Dél-Baranya esetében magas. Ugyan e két nemzetrészen az átlagosnál kevesebb a magyar kisebbséggel kapcsolatos vitás politikai vagy külpolitikai kérdés, e kis létszámú kisebbségi magyar közösségek potenciális önkormányzati dominanciájának alulreprezentáltsága, illetve hiánya (Horvátország) kedvezőtlen a közösség megmaradása szempontjából.

A területi önkormányzatokban a magyar kisebbségi közösségek csak elvétve alkotnak többséget, ami nyilvánvalóvá teszi, hogy nem volt cél a többségében magyarlakta területi önkormányzatok kialakítása a környező országok közigazgatási reformjai során. Sőt, több esetben ezzel ellenétes szándékok is feltételezhetők. Tekintve, hogy a legtöbb környező országban a területi középszint önkormányzatai a magyarországinál nagyobb kompetenciákkal és erőforrásokkal rendelkeznek, ez érzékeny veszteséget jelent. Mindez előrevetíti azt is, hogy az önkormányzati reformok kockázatokat jelenthetnek a külhoni magyarság önkormányzati mozgásterében, nemcsak a területi, hanem helyi szinten is. Az Ukrajnában jelenleg zajló, helyi és területi szintre egyaránt kiterjedő önkormányzati reform ezért kritikus fontosságú lehet a magyarság megmaradása szempontjából.

A külhoni magyarság településterülete jellemzően vidékies, általánosságban megállapítható, hogy e népesség a magyarországinál kisebb településeken és inkább a falvakban koncentrálódik. A nagyobb településeken a többi nemzetrésznél csak az alföldi, mezővárosias településszerkezetű Vajdaság városaiban és falvaiban, valamint Kárpátalja falvaiban magasabb a népesség koncentrációja. A nagyvárosokban a magyarság már alig képes többséget alkotni, ami a népmozgalmi folyamatok (természetes fogyás és elvándorlás) (Lennert 2017) és az asszimiláció miatt csak kivételes helyzetekben változhat meg (a többségi nemzet még kedvezőtlenebb mutatói esetén az 50%-hoz közeli magyarságarányú nagyvárosokban, leginkább potenciálisan csak Marosvásárhelyen). A külhoni magyarság kisebbik hányadát képező szórványnépesség többsége azonban a városokban van, azaz a száz évvel ezelőtt többnyire magyar többségű, a többségi társadalom által táplált jelentős népességnövekedésen átesett városokban és nagyvárosokban (Szarka 2002).

A külhoni magyar többségű térségek alapvetően tehát a vidékies térségek fejlesztési hiányaival és potenciáljaival rendelkeznek. Kelet-Közép-Európában a vidékies térségek jellemzően pedig nem a fejlődés fő térszínei (Probáld–Szabó 2014, Páthy 2017, Egri–Tánczos 2018, Egri–Kőszegi 2018), a magyarlakta térségek pedig fejlesztési forrásokból is gyakran átlagon alul részesednek (Csata 2013, Óry 2014). E megfontolásból is indokolt lehet kiegészítő anyaországi fejlesztési forrásokat juttatni e térségeknek a helyben való boldogulás támogatása, azaz magyarságuk megtartásának érdekében. A külhoni támogatáspolitikai térségi megfontolásai esetében tekintetbe kell venni, hogy a külhoni magyarság potenciálisan szinte kizárólag a helyi önkormányzatokban dominálhatja a közösségi döntéseket, alakíthatja nagy szabadságfokkal a jövőjét. Célszerű ezért a környező országok területi közigazgatásától függetlenül is alakítani a külhoni támogatáspolitikai tereit. A külhoni térségek fejlesztés-

tése, a hazai támogatású vagy magyar nyelvű közszolgáltatások szervezése során továbbá érdemes figyelembe venni, hogy külhonban a magyarországi helyzetnél gyakoribbak a kistelepülési fejlesztési és szervezési kihívások. A magyar többségű és magyar nyelvű városi közszolgáltatási központok hiányában pedig gyakoribb a városi hiányos térségek jelenléte (amikor van ugyan közeli városi központ, de az már nem magyar többségű). Különösen igaz ez a Felvidéken, a Vajdaságban és a Kárpátalján, ahol a magyar többségű települések közel fele-harmada olyan járásba vagy községbe tartozik, amelyben nincs magyar többségű város. A városi hiányos külhoni magyar tömbös településterület fejlesztése során a helyi magyar többségű központok kifejllesztése lehet indokolt, a kisebb települések bázisán, a magyar karakterét veszített nagyvárosi központ alternatívájaként. A határ menti pozíciójú településterületi tömbök esetében a határ túloldalán lévő magyarországi nagyvárosokkal való kedvezőbb kapcsolat kialakítása, azok felsőfokú központjaihoz való szorosabb kapcsolat biztosítása révén.

IRODALOM

- BRAUN, L.–CSERNICKÓ, I.–MOLNÁR, J. (2010): *Magyar anyanyelvű cigányok/romák Kárpátalján* Poliprint Kft., Ungvár.
- BÁLINT, L.–CSÁNYI, Z.–FARKAS, M.–HLUCHÁNY, H.–KINCSES, Á. (2017): International migration and official migration statistics in Hungary *Regional Statistics* 7 (2): 101–123. <https://doi.org/10.15196/RS070203>
- BENEDEK, J.–TÖRÖK, I.–MÁTHÉ, Cs. (2018): Evidence-based designation of development regions in Romania *Regional Statistics* 8 (1): 120–140. <https://doi.org/10.15196/RS080105>
- BELUSZKY, P. (1988): Az „Alföld-szindróma” eredete *Tér és Társadalom* 2 (4): 3–28. <https://doi.org/10.17649/TET.2.4.98>
- DANCS, L. (2009): Ukrajna társadalmi-gazdasági helyzete. In: BARANYI, B. (szerk.): *Kárpátalja* pp. 25–64., A Kárpát-medence régiói 11. Dialóg Campus Kiadó Pécs–Budapest.
- EGRI, Z.–KŐSZEGI, I. R. (2018): A gazdasági-társadalmi (komplex) térszerkezet kelet-közép-európai képe *Területi Statisztika* 58 (1): 27–56. <https://doi.org/10.15196/TS580102>
- EGRI, Z.–TÁNCZOS, T. (2018): The spatial peculiarities of economic and social convergence in Central and Eastern Europe *Regional Statistics* 8 (1): 49–77. <https://doi.org/10.15196/RS080108>
- GRÜNHUT, Z. (2013): A szlovén közigazgatás. In: HAJDÚ, Z.–NAGY, I. (szerk.): *Dél-Pannónia* A Kárpát-medence Régiói 13. pp. 235–247., Dialóg Campus Kiadó Pécs–Budapest.
- HEGEDŰS, Sz.–LENTNER, Cs.–NAGY, L. (2018): Szlovák és magyar települési önkormányzati rendszer szabályozásának összehasonlító elemzése a Helyi Önkormányzatok Európai Chartájának tükrében *Új Magyar Közigazgatás* 11 (3): 9–16.

- LAUC, Z. (2013): A horvát közigazgatás. In: HAJDÚ, Z.–NAGY, I. (szerk.): *Dél-Pannónia – A Kárpát-medence Régiói* 13. pp. 218–235., Dialóg Campus Kiadó Pécs–Budapest.
- LELKES, G. (2008): *Régiók és Gazdaság. Magyarok Szlovákiában* V. kötet, Forum Kisebbségkutató Intézet, Somorja.
- LENNERT, J. (2017): A visegrádi országok vidéki tereinek rendszerváltás utáni vándorlási folyamatai *Területi Statisztika* 57 (3): 272–293.
<https://doi.org/10.15196/TS570302>
- KAPITÁNY, B. (2013): Kárpát-medencei népszámlálási körkép *Demográfia* 56 (1): 25–64.
- KAPITÁNY, B. (2015): Külhoni magyar közösségek. In: MONOSTORI, J.–ÓRI, P.–SPÉDER, Zs. (szerk.): *Demográfiai portré* pp. 227–240., KSH NKI, Budapest.
- KINCSES, Á.–BÁLINT, L. (2016): Migration settlement networks in the Carpathian Basin, 2001–2011 *Regional Statistics* 6 (2): 95–113. <https://doi.org/10.15196/RS06205>
- KINCSES, B.–NAGY, GY. (2019): A vajdasági magyar hallgatók iskolaválasztási attitűdjének vizsgálata a Szegedi Tudományegyetemen *Területi Statisztika* 59 (2): 219–240.
<https://doi.org/10.15196/TS590205>
- KISS, D. (2013): A poszt szocialista vidéki elit szerkezeti és jellemzői *Szociológiai Szemle* 23 (3): 4–29.
- KISS, T.–BARNA, G. (2012): *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében* Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről 43. szám Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.
- KOCSIS, K.–BOTTLIK, Zs.–TÁTRAI, P. (2006): *Etnikai térfolyamatok a Kárpát-medence határainkon túli régiókban, 1989–2002*. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.
- KOCSIS, K.–TÁTRAI, P. (2015): *Kárpát-Pannon-Térség változó etnikai arculata* MTA Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, Budapest.
- MOLNÁR D., I. (2013): *A hatalomváltások hatása Kárpátalja népességszámának alakulására 1869-től napjainkig* Egyetemi doktori értekezés. Debrecen.
- PAPP, Z. A. (2012): Romák és magyar cigányok a Kárpát-medencében: demográfiai áttekintés *ProMinoritate* Ősz: 53–79.
- PÁTHY, Á. (2017): Types of development paths and the hierarchy of the regional centres of Central and Eastern Europe *Regional Statistics* 7 (2): 124–147.
<https://doi.org/10.15196/RS070202>
- PÉTI, M.–SZABÓ, B. (2015): A Kárpát-medence külhoni magyarságának gazdasági pozíciói. In: FÁBIÁN, A. (szerk.): *Ottthon a Kárpát-medencében* pp. 317–332., Nyugat-Magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.
- PÉTI, M.–SZABÓ, B. (2016): Külhoni magyar városok a Kárpát-medencében napjainkban *Falu Város Régió* 2016 (2): 107–113.
- PÉTI, M.–SZABÓ, B.–NAGY, SZ.–CSÉCSI, D. (2018): A külhoni magyar falvak alapvető területi mintázata és népességadatai *Falu Város Régió* 2018 (1): 124–130.
- PÉTI, M. (2017): Nem magyar nemzetiségű Kárpát-medencei áttelepülők Magyarországon áttelepülésük jellemzői, letelepedésük területisége, lehetséges hatásuk az őshonos nemzetiségi közösségeinkre *Demográfia* 60 (1): 57–103.
<https://doi.org/10.21543/dem.60.1.2>

- PÉTI, M.–SZABÓ, B.–SZABÓ, L. (2017): A Kárpát-medence országaiból Magyarországra áttelepült népesség területi mintázata *Területi Statisztika* 57 (3): 311–350.
<https://doi.org/10.15196/TS570304>
- PREGI, L. (2018): A magyarországi közoktatásban részt vevő szlovák állampolgárok területi megoszlása *Területi Statisztika* 58 (2): 151–176.
<https://doi.org/10.15196/TS580202>
- PROBÁLD, F.–SZABÓ, P. (2014): *Európa regionális földrajza 2. Társadalomföldrajz* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest.
- RÁCZ, SZ. (2014): Regional Development in Croatia from the Turn of Millennium to the EU Accession *Regional Statistics* 4 (2): 87–105. <https://doi.org/10.15196/RS04206>
- RÁCZ, SZ. (2016): Horvátország térszerkezete *Tér és Társadalom* 30 (3): 81–103.
<https://doi.org/10.17649/TET.30.3.2792>
- ROSI – ROMÁN ORSZÁGOS STATISZTIKAI INTÉZET (INSEE) (2019): *A Romániai Országos Statisztikai Intézet SIRUTA elnevezésű informatikai rendszere*, Bukarest.
- SZARKA, L. (2002): A városi népesség a Magyarországgal szomszédos országokban (1910–2000). In: KOVÁCS, N.–SZARKA, L. (szerk.): *Tér és Terep: Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből* pp. 195–218., Akadémiai Kiadó, Budapest
- SZARKA, L. (2009): A magyar és a szlovák nyelv státusa a dél-szlovákiai kétnyelvűség gyakorlatában *Magyar Tudomány* 170 (11): 1335–1342.
- TÓTH, T. (2012): A Szerb Köztársaság önkormányzati berendezkedése, Vajdaság autonóm tartomány jogállásának kérdései *Diskurzus* 2 (1): 49–53.
- TÁTRAI, P.–MOLNÁR, J.–MOLNÁR D., I.–KOVÁLY, K.–ERŐSS, Á.–FERENC, V.–RÁKÓCZI, K. (2018): A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására *Metszetek* 7 (1): 5–29. <https://doi.org/10.18392/metsz/2018/1/1>
- TÁTRAI, P.–MOLNÁR, J.–KOVÁLY, K.–ERŐSS, Á. (2018): Changes in the number of Hungarians in Transcarpathia based on the survey SUMMA 2017 *Hungarian Journal of Minority Studies* 2: 103–136.
- TOSIC, D.–NEVENIC, M. (2010): Urban settlements network – instrument of the spatial functional organization of the Republic of Serbia. In: KREVS, M.–DJORDJEVIĆ, D.–PICHLER-MILANOVIĆ, N.: *Challenges of spatial development of Ljubljana and Belgrade* pp. 71–84., Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Ljubljana.
- VEREBÉLYI, I. (2018): *Az ausztriai önkormányzati rendszer alapvonalai és jó gyakorlatai* Demokratikus Helyi Közigazgatás Fejlesztéséért Alapítvány, Budapest.
- VERES, V. (2015): *Népességszerkezet és Nemzetiség* Presa Universitara Clujeana – Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár.

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

- CSATA, A. (2013): *Study of rural development durability funded by the European Union in Harghita county, Romania* TERRITORIAL COHESION IN EUROPE International Conference for the 70th Anniversary of the Transdanubian Research Institute Pécs, 2013. június 27–28.
http://www.rkk.hu/rkk/conference/2013/dti70/presentations/csata_a.pdf
(letöltve: 2018. szeptember 24.)

- NPKE – NEMZETPOLITIKAI KUTATÓINTÉZET (2015): *Ukrán közigazgatási reform és kisebbségi érdekképviselet*
https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_elemez%C3%A9sek/ukran%20reform.pdf (letöltve: 2018. április)
- ORSZÁGGYŰLÉS (2005): 97/2005.(XII.25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Konceptió-ról http://www.terport.hu/webfm_send/759 (letöltve: 2018. október 12.)
- ORSZÁGGYŰLÉS (2014): *Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió. Melléklet az 1/2014. (I. 3.) OGY határozathoz* http://www.terport.hu/webfm_send/4616 (letöltve: 2018. október 12.)
- ÓRY, P. (2014): *Hogyan teljesítettek a magyarok által lakott járások?* Óry Péter blogja, http://orypeter.blog.hu/2014/04/01/hogyan_teljesitettek_a_magyarok_altal_lakott_jarasok (letöltve: 2018. október 26.)